

מתן על הפרק

מפגש מחודש עם התנ"ך

מלכים ב' פרקים ג'-ד'

בפרק ג, מרחיב אלישע את מעגל השפעתו לשדה הלאומי, מציל את צבא ישראל ומתנבא על ניצחון במלחמה נגד מואב. מעורבות זו נמשכת גם בפרק ה. בתווך, בפרק ד, מרוכזים ארבעה סיפורי ניסים ללא ציון זמן ברור, הנחלקים לשני צמדים. סיפורים אלה עוסקים בנס שנעשה לאנשים פרטיים: שתי נשים ובני הנביאים. השילוב שבין מעורבות לאומית רחבה לבין סיוע לפרט מאפיין את דמותו של אלישע, והוא אחד הקווים המבדילים אותו מאליהו.

"וַיִּקְרְאוּ בְּסֵפֶר בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים" < בקיאות

פרק ג'

- 1 (א) בפסוקים א-ג מצטיירת דמותו המורכבת של יהורם. מה היחס בין דרכו לדרך אביו? תנו דעתכם לתפקידם ההפוך של השורשים 'סר' ו'רק' בפסוקים אלה.
 - 2 (ב) סיפורנו מהווה המשך ישיר לסיפור מלחמת אחאב ויהורם בארם במל"א כ"ב. (שימו לב לדמיון בין המתואר בג', ד-ה לבין סיום סיפור המלחמה בארם במל"ב א', א). עמדו על הקווים המקבילים בעלילה ובסגנון בין שני הסיפורים. בהשוואה זו רומז הכתוב להבדל בין דמותו של אחאב לבין דמותו של יהורם בנו, ביחס לנביאי ה'. עמדו על ההבדלים בין השניים.
 - 3 (א) במהלך המסע נקלעים המלכים למחסור כבד במים. כיצד מגיבים המלכים למצב זה? (ב) השווו לתיאור המקביל במלחמה בארם (מל"א כ"ב) - באיזה שלב פונים המלכים לנביא בשני המקרים? על רקע ההשוואה, מה עשויה להיות הסיבה לסכנה שאליה הם נקלעו (התייחסו גם לקריאתו של יהורם בפסוק ז)?
 - 3 למרות הניצחון הגדול מסתיימת המלחמה בקצף על ישראל, (כו-כז). משמעות הקשר בין מעשהו של מלך מואב ובין הקצף על עם ישראל העסיקה את הפרשנים לאורך הדורות. עיינו במקורות הבאים, כיצד הם מבינים את הקשר בין שני האירועים?
- בבלי סנהדרין לט, ב:** ויקח את בנו הבכור אשר ימלך תחתיו ויעלהו עולה על החומה רב ושמואל, אחד אמר לשם שמים ואחד אמר לשם עבודה זרה. למי שאמר לשם שמים, זהו מה שכתוב: ויהי קצף גדול על ישראל, אלא למי שאמר לשם עבודה זרה, מדוע ויהי קצף? ... (מצד אחד)

כתוב 'וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם לא עשיתם' (ומצד שני) כתוב 'וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם עשיתם?' כמתוקנין שבהם לא עשיתם, כמקולקלין שבהם עשיתם (**רש"י**: כמתוקנים שבהם לא עשיתם - כמו עגלון מלך מואב שהיה מכבד את השם כשאמר לו אהוד דבר אלהים לי אליך המלך מיד 'ויקם מעל הכסא'. כמקולקלין שבהם - כגון מישע מלך מואב שהקריב בנו לע"ז כך היו ישראל עושין, ובאותה שעה נזכר להם אותו עוון שהיו רגילים גם הם בו).

רד"ק: ויקח את בנו הבכור - פירש אדוני אבי ז"ל כי בן מלך אדום, הראוי למלוך תחתיו, היה ברשות מלך מואב. ומפני זה בא עם שני המלכים, כי חשב להוציא בעזרתם בנו מתחת יד מלך מואב. וכשחשב מלך מואב להבקיע אל מלך אדום ולא יכול לקח בקצפו את בן מלך אדום והעלהו על החומה ושרפו לעיני אביו זהו ויעלהו עולה ששרפו כמו ששורפין העולה: ויהי קצף גדול על ישראל - ממלך אדום, כי חשב כי בעזרתם יוציא בנו מתחת יד מלך מואב וזהו שאמר הכתוב 'על שרפו את עצמות מלך אדום לשיד'. ורבי אחי ר' משה ז"ל פי' כי כאשר חשב להבקיע מלך מואב אל מלך אדום אז לקח בנו באותה המלחמה חטפו מהם והעלהו על החומה ושרפו לעיני אביו ויהי קצף גדול על ישראל ממלך אדום שלא עזרהו להצילו מידם.

פרק ד'

4 נס אסוך השמן: במרכז הסיפור ניצבים התנאים השונים שמפרט אלישע לשם התרחשות הנס. סכמו את התנאים השונים. נסו לחשוב מה מטרת כל אחד מהם, ומה המכנה המשותף לכולם ביחס לנס?

5 סיפור השונמית: דמותה המיוחדת של האישה השונמית ניצבת במוקד סיפורנו. כיצד היא מאופיינת מול הנביא מחד ומול בעלה מאידך? שימו לב גם לרצף הפעולות שלה מרגע מות בנה.

6 א) מות הילד הוא תפנית דרמטית בסיפור. מהי סיבת המוות? עיינו בדברי האישה לאלישע קודם הלידה (טז) ולאחר המוות (כח), ובמדרשים הבאים. איזו ביקורת על אלישע רמוזה כאן, וכיצד היא עשויה לענות על חידת המוות? שימו לב גם לצמצום כוחו של אלישע (כז) ולכישלון נסיון ההחייאה הראשון (לא).

דברים רבה, ז: 'פתח ה' לך את אוצרו הטוב'. מהו 'פתח' א"ר יונתן ג' מפתחות בידו של הקב"ה ואין ברייה שולטת עליהם לא מלאך ולא שרף, ואלו הן: מפתח של תחיית המתים ומפתח של עקרות ומפתח של גשמים.

מכילתא דרבי ישמעאל, מסכתא דעמלק א: אמרו לו: להיכן אתה הולך גיחזי? אמר להם: להחיות את המת. אמרו לו: וכי אתה יכול להחיות את המת? והלא הקב"ה ממית ומחיה, שנאמר 'ה' ממית ומחיה'. אמר להם: אף רבי ממית ומחיה.

ב) מה נוסף בנסיון השני (לג) שלא נזכר עד כה בסיפור, וכיצד הדבר הביא להחייאת הילד?

”וַיְבִינּוּ בְּמִקְרָא” < הרחבה

בשנת 1868 נמצאה במקרה בחרבות דיבון שממזרח לים המלח מצבה עשויה בזלת ומסותתת, שגבהה כמטר, והיא כתובה באלף בית פיניקי-עברי. מחמת ההתעניינות הרבה שעוררה המצבה סברו הבדואים אנשי המקום שיש בתוכה אוצר, שברוה וביקשו לנפצה לרסיסים. לבסוף ניצלה המצבה, ולאחר חיבור השברים עלה ביד החוקרים לפענח את רובה. התברר שמצבה זו הוקמה על ידי מישע מלך מואב לכבוד כמוש אלהיו בעיר דיבון, במאה התשיעית לפני הספירה, לציון נצחונותיו על ממלכת ישראל והרחבת גבול מדינתו בתקופת שלטונם של מלכי בית עמרי. המצבה מהווה את אחד הגילויים החשובים בארכאולוגיה של תקופת המקרא בשל היותה העדות החוץ-מקראית הראשונה לסיפורי התנ"ך, והיא נמצאת כיום במוזיאון הלובר שבפריז. תיאורי הכיבוש הנזכרים בכתובת מרחיבים את הרקע לסיפור המלחמה במואב, הנזכר בקצרה בתחילת פרק ג: ”ומישע מלך-מואב הִזָּה נִקְדָּ וְהָשִׁיב לְמֶלֶךְ-יִשְׂרָאֵל מֵאֶה-אֶלֶף כָּרִים וּמֵאֶה אֶלֶף אֵילִים צָמֵר. וַיְהִי כָמוֹת אַחָב וַיִּפְשַׁע מֶלֶךְ-מוֹאֵב בְּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל”. מתוכנה של הכתובת מסתבר שמישע לא הסתפק בפריקת עולה של ישראל, אלא אף כבש והשמיד ערים ישראליות והושיב במקומן אוכלוסייה מואבית. בהצלחות אלה ראה מישע את ישועתו של כמוש אלהיו. דברים אלה עשויים להאיר את ההבדל בין אופיה המקורי של המלחמה ובין האופי שניתן לה בנבואתו של אלישע. הוראתו החריפה של אלישע בסיפורו על השמדת ערי מואב, עקירת העצים וסתימת המעינות, הפכה את המלחמה ממלחמה בעלת מגמה מדינית פוליטית שתכליתה רק השבת הערים המואביות לשלטון ישראל, למלחמת נקם על הטבח שערך מישע באוכלוסייה הישראלית שכבש, ועל חילול ה' הנורא הכרוך בה. (על פי אנציקלופדיה מקראית, מצבת מישע. הרב א' סמט, פרקי אלישע).

מצבת מישע
< המוצגת במוזיאון הלובר

> לטקסט המלא של המצבה חפשו מצבת מישע <